

Turističko vrednovanje Hrvatske čipke

Vuković, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:361166>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

TURISTIČKO VREDNOVANJE HRVATSKE ČIPKE

Završni rad
Martina Vuković

Kolegij: Turističko vrednovanje kulturne baštine

Mentor: mr. sc. Sanda Kočevar

Matični broj studenta: 0618611020

Karlovac, lipanj 2015.

Zahvala:

Zahvaljujem se svojoj mentorici mr. sc. Sandi Kočevar koja je svojim znanstvenim i stručnim savjetima oblikovala ideju i pomogla mi u izradi ovog završnog rada.

Posebna zahvala mojim roditeljima i braći koji su me, za vrijeme moga školovanja, podupirali te poticali moju težnju k ostvarivanju ciljeva.

SAŽETAK

Većina putnika i izletnika koji danas putuju privučeni kulturnim sadržajima nije prvenstveno motivirana kulturom namijenjenoj eliti. Takve turiste češće zanima i privlači kultura shvaćena kao način života nekog kraja, tj. kultura kao proces u kojim se zrcale njene materijalne i nematerijalne komponente. Kultura treba biti dostupna svima, stoga se izražava rezerviranost spram onih strategija i načina razmišljanja koje kulturni turizam žele dovesti u vezu s elitnim turizmom. Jedna od pretpostavki kulturnog turizma je spoznaja lokalnog stanovništva o vlastitoj kulturi u kraju koji se želi turistički razvijati. Lokalnu zajednicu se potom mora konzultirati i uključiti u razne faze promišljanja o sadržajima i načinima prezentacije kulturnih elemenata u okvirima turizma.

Rad govori o nematerijalnoj vrsti kulturne baštine Hrvatskoj čipki. Hrvatsko čipkarstvo je poseban tradicijski zanat. Razlika između čipkarstva europskih zemalja i onog na prostoru naše zemlje su njezini stvaratelji. U Europi je izrada čipke bila u rukama ženskih crkvenih redova, građanstva i plemstva, dok se u Hrvatskoj njihovim posredstvom prenosi u ruke seoskih žena u manjim ruralnim sredinama. Hrvatsko čipkarstvo je kao nematerijalna svjetska kulturna baština upisana na UNESCO-ovu reprezentativnu Listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Čipku nalazimo ga kao dio tradicijskog tekstilnog rukotvorstva u okviru autarhične seoske proizvodnje, a namijenjeno je bilo prvenstveno ukrašavanju ženske tradicijske odjeće i platnenog posoblja. Danas u Hrvatskoj postoje šest glavnih centra izrade čipke, čije je djelovanje nastavak duge tradicije. To su: Lepoglava, grad Pag, grad Hvar i Primošten, zatim Ozalj i Sveta Marija.

Ključne riječi: kulturni turizam, nematerijalna vrsta kulturne baštine, Hrvatska čipka

ABSTRACT

Most passengers and visitors who are traveling today are attracted to cultural content that is not primarily motivated by the intended cultural elite. Such tourists are often interested and attracted to the culture which is understood as a way of life. Culture reflects its tangible and intangible components. Culture should be available to everyone. Therefore, it should be expressed as reservations against those strategies of thinking that cultural tourism wants to be associated with elite tourism. One of the assumptions of cultural tourism is the knowledge of local people about their own culture in the area. Local communities should then be consulted and involved in the various stages of thinking about the content and the mode of presentation of cultural elements in terms of tourism.

This paper is about the Croatian intangible cultural heritage. Lacemaking in Croatia is a special craft that differs from its counterparts from other countries. The tradition of lacemaking in Croatia follows specific creation techniques and patterns. Lacemaking in Croatia has been inscribed into [UNESCO's Intangible World Heritage list](#). Though lacemaking may have been introduced by religious orders, generally, lacemaking in Croatia has been under the purview of village women instead of nuns, a difference in the lacemaking practices belonging to the rest of Europe. Lace has traditionally adorned national dress, liturgical garments, and tablecloths, but today it can be purchased as a souvenir from one of six major areas of the country: Lepoglava, Pag, Hvar, Primošten, Ozalj and Sveta Marija.

Keywords: cultural tourism, intangible cultural heritage species, Croatian lace

Sadržaj

Str.

1.	SAŽETAK.....	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja.....	Error! Bookmark not defined.
1.3.	Struktura rada	Error! Bookmark not defined.
2.	NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	1
2.1.	Nematerijalna kulturna baština kao potencijal za razvoj turizma	4
3.	HRVATSKO ČIPKARSTVO	9
3.1.	POVIJEST ČIPKARSTVA U HRVATSKOJ.....	9
3.2.	PAŠKA ČIPKA	10
3.2.1.	Grad Pag kao turistička destinacija	10
3.2.2.	Povijest paške čipke	11
3.3.	HVARSKA ČIPKA.....	12
3.3.1.	Grad Hvar kao turistička destinacija	12
3.3.2.	Povijest hvarske čipke	13
3.4.	LEPOGLAVSKA ČIPKA.....	15
3.4.1.	Grad Lepoglava	15
3.4.2.	Povijest lepoglavskog čipkarstva	16
3.5.	OZALJSKA ČIPKA – JALBA	18
3.5.1.	Grad Ozalj	18
3.5.2.	Tradicijsko umijeće pletenja jalbe.....	20
3.6.	SVETOMARSKA ČIPKA	22
3.6.2.	Povijest i izrada svetomarske čipke.....	22
3.7.	PRIMOŠTENSKA ČIPKA	24
3.7.1.	Općina Primošten	24
3.7.2.	Tradicijsko umijeće izrade čipke na području Primoštena.....	25
4.	TURISTIČKO VREDNOVANJE HRVATSKE ČIPKE	27
4.1.	Dosadašnje vrednovanje.....	27
4.2.	Nove mogućnosti.....	33
5.	ZAKLJUČAK	35
	POPIS LITERATURE	37
	POPIS ILUSTRACIJA.....	38

SAŽETAK

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog završnog rada je prikazati povijest čipkarstva u Hrvatskoj i načine izrade čipke. Cilj rada je predstaviti dosadašnje korištenje ovog nematerijalnog kulturnog dobra kao i novih mogućnosti u kulturnom turizmu Republike Hrvatske.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

U istraživanju koristilo se primarnim i sekundarnim metodama istraživanja. U primarnom istraživanju proveo se telefonski intervju s direktoricama turističkih zajednica grada Paga, Hvara, Lepoglave i Ozlja. U sekundarnom istraživanju podaci su se prikupili iz postojeće stručne literature o gradovima Pagu, Lepoglavi, Hvaru i Ozlju te o općinama Sveta Marija i Primošten, zatim o samoj čipki, stručnih časopisa, te s raznih Internet stranica. Prilikom izrade završnog rada koristile su se sljedeće metode: metoda analize, induktivna i deduktivna metoda, komparativna metoda, deskriptivna metoda, metoda kompilacije.

1.3. Struktura rada

Završni rad je strukturno podijeljen na pet dijelova. U uvodu su objašnjeni predmet i cilj rada, metode korištene u prikupljanju i obradi podataka, i sama struktura rada. U drugom dijelu je objašnjen pojam nematerijalne kulturne baštine te nematerijalna kulturna baština kao potencijal za razvoj kulturnog turizma. Treći dio obrađuje povijesti hrvatskog čipkarstva, odnosno izlaže se povijest i način izrade paške, hvarske, lepoglavske, ozaljske, svetomarske i primoštenske čipke. Četvrti dio sastoji se od dva dijela: Dosadašnje turističko vrednovanje Hrvatske čipke te nove mogućnosti hrvatskog čipkarstva. Na kraju rada, u petom dijelu nalazi se zaključak, literatura i popis ilustracija. U zaključku je izneseno osobno mišljenje autora završnog rada o materiji opisanoj u prethodnim poglavljima. U literaturi su navedeni svi izvori podataka. Popisi ilustracija sadrži sve ilustracije koje se nalaze u radu.

2. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Pojam nematerijalna kulturna baština obuhvaća: prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, ruketvorine i kulturne prostori koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz generacije u generaciju, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao reakciju na svoje okruženje, svoje uzajamno djelovanje s prirodom i svoju povijest. Ona im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost. Treba napomenuti da je nematerijalna baština izložena i nizu čimbenika koji utječu na njezino ugrožavanje i nestajanje. Među njima su svakako demografske promjene i pad broja stanovnika u pojedinim područjima. Tu su također, uz pozitivne i negativne konotacije koje sa sobom nose razvoj turizma te ekonomski i tehnološki napredak i koji donose promjene načina življenja i proizvodnje, nestajanje ili komercijalizaciju nekih znanja, vještina i običaja.

Sukladno članku 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito: jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote, te tradicijska umijeća i obrti.¹

Republika Hrvatska se, kao zemlja bogata nematerijalnom kulturnom baštinom, zalaže za izgradnju učinkovitog sustava zaštite i očuvanja, na međunarodnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini te za uspostavljanje i unapređivanje međunarodne suradnje. Također ističe i potrebu poduzimanja zaštitnih mjera u suradnji s drugim zemljama potpisnicama UNESCO-ve Konvencije za zaštitu nematerijalne kulturne baštine u okviru djelotvornog obogaćivanja i dopune postojećih međunarodnih sporazuma, preporuka i rezolucija o kulturnoj i prirodnoj baštini, s novim odredbama koje se odnose na nematerijalnu kulturnu baštinu.

¹ NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03, Ispravak

Konvencija za zaštitu nematerijalne kulturne baštine prihvaćena je na 32. Općoj skupštini UNESCO-a u listopadu 2003. godine, a Republika Hrvatska ratificirala ju je već 2005. godine. Ministarstvo kulture je tijelo zaduženo za provođenje Konvencije. To je bio dodatni poticaj Republici Hrvatskoj za daljnje unapređivanje mjera i aktivnosti radi bolje zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine, na nacionalnoj i na međunarodnoj razini. UNESCO je oformio dvije nove liste: Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. Prvo proglašenje sedam hrvatskih fenomena nematerijalne kulturne baštine upisane na UNESCO-ove liste bilo je u jesen 2009. godine, u studenom 2010. godine još 3 fenomena, a u studenom 2011. godine uslijedilo je proglašenje još 2 fenomena na UNESCO-ove Liste. Godine 2012. i 2013. godine upisana su još dva dobra na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, tako da se do 2015. godine na Listi nalazi trinaest nematerijalnih kulturnih dobara.²

Što se nacionalnih zakona tiče, nematerijalna kulturna dobra štite se na temelju izmjena i dopuna Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03, Ispravak. Nematerijalna kulturna dobra uživaju posebnu zaštitu kao dobra od interesa za Republiku Hrvatsku. Od 1999. godine u Registar kulturnih dobara RH upisano je 85 nematerijalnih dobara i 8 preventivno zaštićenih nematerijalnih dobara.

Očuvanje nematerijalne kulturne baštine osiguravaju prvenstveno njezini nositelji i lokalna zajednica kroz realizaciju raznovrsnih projekata i aktivnosti te uz suradnju sa stručnjacima/znanstvenicima. Međunarodna suradnja vezana je uz pojedine regionalne projekte u koje je dijelom uključeno i očuvanje nematerijalne kulturne baštine, no ne postoji sustavan plan međunarodne suradnje za očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara koja su prisutna na području više zemalja, primjerice u pograničnim područjima. Nematerijalna kulturna baština uključuje se u turističku ponudu. Posljednjih nekoliko godina bilježi se stalan porast takve ponude. Osobito se ističu klapsko pjevanje, istarsko dvoglasje, ples linđo, rovinjske bitinade, plovidba rovinjskom batanom, plovidba gajetom falkušom, pletenje ribarskih mreža te razni festivali, manifestacije i vjerska i svjetovna događanja tijekom kojih se prikazuju fenomeni nematerijalne baštine određenog kraja, rekonstrukcije običaja, tradicionalno pripremanje hrane u sklopu gastronomske ponude, radionice u kojima i turisti mogu sudjelovati u učenju raznih vještina i sl. Osim toga, nematerijalna kulturna baština izvor je dodatne gospodarske aktivnosti na određenim područjima (npr. medičarski i svjećarski obrt, lončarstvo, čipkarstvo, gastronomska ponuda).

² www.min-kulture.hr, 20.03.2015.

2.1. Nematerijalna kulturna baština kao potencijal za razvoj turizma

Jedan od preduvjeta razvoja kulturnog turističkog proizvoda je turistička potražnja. Naime, bilo koji oblik turizma specijalnog interesa teško je razviti u uvjetima gdje već ne postoji određena turistička potražnja. Drugi važan preduvjet je postojanje kulturnih resursa koji se mogu pretvoriti u kulturni turistički proizvod, pri čemu se pod pojmom "kulturni turistički proizvod" smatra formalizirana, pakirana i upravljana prezentacija baštine, umjetnosti ili jedinstvene atmosfere destinacije na jedinstven i zanimljiv način u skladu sa suvremenim trendovima potražnje, koja istovremeno nudi popratne uslužne sadržaje i visoku kvalitetu usluge. U obalnom dijelu Hrvatske već nekoliko desetljeća prisutna je turistička potražnja, kao i kulturni resursi koji su sastavni dio gotovo svih promotivnih materijala proizvedenih u svrhu promidžbe hrvatskih destinacija. Unatoč tome, osim nekoliko pionirskih pothvata, ne postoji osmišljen kulturni turistički proizvod, pa je potrebno identificirati barijere u njegovom razvoju.

Koncept kulturnog turizma danas je prepoznat kao jedan od najperspektivnijih u planiranju razvitka područja s velikim kulturnim i prirodnim potencijalima, a u tome posebno mjesto zauzimaju dobra na UNESCO-voj Reprezentativnoj listi. Stoga je pravilno upravljanje i iskorištavanje kulturnih i prirodnih resursa, važnosti koju turizam ima u povijesnim gradovima, kao i svijest o potrebi zaštite baštine općenito, jedno od najvažnijih pri planiranju razvitka na takvim područjima.

"Kultura i naslijeđe važni su čimbenici za održivi razvoj jer pridonose zaštiti prirodne i kulturne baštine, produženju turističke sezone, kao i povećanju svijesti turista i lokalne zajednice, regionalnom BDP-u i multiplikativnom efektu. Razvoj i zaštita kulturne baštine i naslijeđa, kao i razvoj održivog turizma, strategije su koje dodaju vrijednost regiji i Europi, preteći smjernice iz Lisabona i Gothenburga." ³.

³ EU CHARTS Award Document

Održivi razvoj nematerijalne kulturne baštine susreće se sa raznim problemima, jedni od njih su:

- Nedostatna provedba i primjena zakonskih propisa u zaštiti i očuvanju nematerijalnih kulturnih dobara.
- Premalo stručnjaka koji se bave nematerijalnom kulturnom baštinom.
- Neorganizirano i nedovoljno dokumentiranje nematerijalnih kulturnih dobara te raspršenost prikupljene dokumentacije na brojne subjekte.
- Nedovoljno kvalitetno planiranje i izrada programa mogućeg uključivanja nematerijalne kulturne baštine u razvojne projekte.
- Nedovoljno uključivanje nematerijalne kulturne baštine u formalno i neformalno obrazovanje.
- Nedovoljna znanja i niska razina svijesti lokalnog stanovništva o vrijednostima i značaju nematerijalne kulturne baštine njihovog kraja.
- Motivacija mlađih generacija za učenje i nastavljanje tradicija na njihovu području.
- Još uvijek nedovoljna uključenost nematerijalne kulturne baštine u turističku ponudu.
- Pojava komercijalizacije i neprimjerene prezentacije nematerijalne kulturne baštine.

Nematerijalna kulturna baština ima veliki potencijal za razvoj kulturnog turizma. Ispravnom i dobrom osmišljenom politikom i projektima to može postati. Neke od potreba za unapređenje održivog razvoja nematerijalne kulturne baštine su:

- Poticati i osposobiti veći broj stručnjaka za bavljenje problematikom zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine.
- Kontinuirano dokumentirati nematerijalnu kulturnu baštinu s obzirom na to da se ona mijenja i iznimno je podložna utjecaju društvenih, gospodarskih, demografskih i ostalih promjena.
- Organizirati i uskladiti dokumentiranje nematerijalne kulturne baštine između lokalne i institucionalne razine, posebno s pomoću objedinjenog uvida u stanje dokumentiranosti nematerijalne kulturne baštine na području Hrvatske.
- Uspostaviti jedinstven informacijski sustav kroz inventar i Registar kulturnih dobara.
- Uključiti nositelje nematerijalne kulturne baštine u sve faze izrade projekata, programa i planova korištenja te baštine.
- Uvrstiti tematiku nematerijalne kulturne baštine u raznovrsne oblike neformalnog i formalnog obrazovanja.
- Podizati svijest lokalnog stanovništva o vrijednostima i značaju nematerijalne kulturne baštine te o njihovoj ulozi u očuvanju, prenošenju i gospodarskom korištenju ove baštine.
- Poticati kvalitetniji život i gospodarski razvoj na određenom području na temelju očuvanja i prenošenja postojećih fenomena nematerijalne kulturne baštine.
- Ravnopravno uključiti predstavnike svih razina i sektora (državne i stručne institucije, muzeji, neprofitne organizacije, nositelji, udruge, lokalna uprava i lokalna zajednica) u planiranje korištenja nematerijalne kulturne baštine radi daljnjeg očuvanja.
- Utvrditi mjere onemogućivanja negativnih učinaka koji mogu prouzročiti pretjeranu komercijalizaciju odnosno nestanak nematerijalne kulturne baštine.
- Uključiti nematerijalnu kulturnu baštinu u postojeće projekte vezane uz kulturnu i prirodnu baštinu i za turizam.
- Uključiti nematerijalnu kulturnu baštinu u nove načine poslovanja (osobito iskoristiti mogućnosti koje nudi elektroničko i internetsko okruženje) čime bi se osigurala bolja vidljivost nematerijalne kulturne baštine i potaknule mlađe generacije, o kojima ovisi prenošenje i očuvanje te baštine.

Na UNESCO-voj Listi nalazi se veliki broj zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara u cijelome svijetu. Iako je veliki broj već uvršten, još veći broj država se nada da će svoja nematerijalna kulturna dobra uvrstiti na tu prestižnu Listu. Jedna nematerijalna vrsta kulturne baštine na UNESCO-voj Listi od 2009. godine je i Lefkaritika. Lefkaritika je jedinstven oblik čipkarstva iz sela Lefkara na jugoistoku Cipra.⁴ Ova tradicija datira još iz 14. stoljeća, kada su Ciprom zavladaali Mlečani. Tada su autohtoni oblici ukrašavanja s grčkim i bizantskim geometrijskim oblicima obogatili mletački vez. Navodi se čak kako je tijekom svog posjeta Cipru u 15. stoljeću Leonardo da Vinci odsjeo u Lefkari i oduševljen seoskom čipkom ponio jedan „potamos“- čipkom ukrašen stolnjak, za oltar Milanske katedrale. Navodno je to stolnjak koji je prikazan na njegovoj slici „Posljednja večera“. Od tada se ovaj uzorak naziva „Leonardo da Vinci uzorak“. Lefkaritika na lanu se tradicionalno radi ručno s četiri osnovna elementa: šuplji vez, izrez, satenski bod ispune i ispleteni rub. Ova tradicija koja kombinira umjetnost i druženje je i danas osnovna djelatnost seoskih žena koje stvaraju prepoznatljive stolnjake, rupčice i izložbene primjerke tijekom zajedničkog rada i druženja u uskim seoskim ulicama i dvorištima. Vještinu čipkanja mladim djevojkama prenose majke i bake višegodišnjim neformalnim uputama. Kada djevojka potpuno ovlada vještinom, započinje koristiti svoju maštu da izrazi kulturnu baštinu te vlastitu osobnost.

Lefkaritika je dobar primjer za usporedbu s našim čipkama. U selu Lefkara na Cipru nalaze se radionice čipke otvorene za posjetitelje. U tim radionicama turisti, ali i domaći posjetitelji mogu vidjeti način izrade čipke, upoznati samu čipku, te vidjeti različite dizajne, na kraju se mogu sami upustiti u izradu, te za sebe izraditi nešto po vlastitoj želji. Ovo je jedan od najboljih načina kako čipku približiti svima, odnosno onima koji s njom nisu u izravnom kontaktu. U tim radionicama posjetitelji mogu pronaći veliki izbor izvorne čipke Lefkaritika raznih dizajna i oblika po različitim cijenama, prilagođenim svima. Dokaz ovom uspješnom projektu su posjetitelji iz cijeloga svijeta. Jedna od velikih atrakcija za sve turiste su čipkarice koje u radionicama izrađuju čipku. Čipkarice svim posjetitelji pokazuju ovaj tradicionalan zanat koji je jedinstven u svijetu. U samim radionicama nalaze se ekrani sa svim ponuđenim oblicima i dizajnom, gdje posjetitelji pritiskom na njega mogu kupiti čipku po vlastitom izboru. Na službenim Internet stranicama ovih radionica nalazi se i mogućnost online kupovine, gdje se čipka može naručiti. Ako posjetitelji planiraju posjet Cipru, odnosno selu Lefkara, a žele nešto specifično, mogu unaprijed naručiti preko interneta, jer sama izrada zna biti veoma dugotrajna, te pri samom posjetu, čipku mogu preuzeti.

⁴ www.unesco.org, 15.05.2015.

Kako je ovaj projekt veoma uspješan svjedoče i posjetitelji koji domaćinima nakon povratka šalju razglednice i pisma, te fotografije svog primjerka leftaritika čipke koji su kupili u radionicama te kako su dekorirali svoj dom ovom čipkom.

Domaćinima je ovo velika potvrda njihovog rada i zadovoljstvo kako bi u budućnosti što više oplemenili svoje radionice. Ovo je jedan vrlo jednostavan, ali zanimljiv projekt koji ima potencijala zaživjeti u Hrvatskoj gdje je nematerijalna kulturna baština, odnosno hrvatska čipka bogatija u odnosu na Cipar.

3. HRVATSKO ČIPKARSTVO

3.1. POVIJEST ČIPKARSTVA U HRVATSKOJ

Čipkarstvo kao hrvatska nematerijalna kulturna baština tradicionalan je zanat-, vještina izrade čipke šivanjem iglom i preplitanjem pomoću batića. Razlika između čipkarstva europskih zemalja i onog na prostoru naše zemlje su njezini stvaratelji. U Europi je izrada čipke bila u rukama ženskih crkvenih redova, građanstva i plemstva, dok se u Hrvatskoj njihovim posredstvom prenosi u ruke seoskih žena u manjim ruralnim sredinama.

Hrvatsku čipku nalazimo kao dio tradicijskog tekstilnog rukotvorstva u okviru autohtone seoske proizvodnje, a namijenjeno je bilo prvenstveno ukrašavanju ženske tradicijske odjeće i platnenog posoblja. Na takvim tradicijama u pojedinim se regijama, odnosno lokalitetima, u okviru crkvenih ili društvenih institucija osnivaju tečajevi, škole i/ili radionice u kojima izrada čipke često poprima oblik obrtničke proizvodnje i služi u komercijalne svrhe. Danas u Hrvatskoj postoji šest glavnih centara izrade čipke, čije je djelovanje nastavak duge tradicije. To su Lepoglava u Hrvatskom zagorju sa čipkom na batiće, na Jadranu grad Pag sa čipkom na iglu i grad Hvar sa čipkom od agave, zatim Ozalj sa tradicijskom izradom pletenja jalbe, Sveta Marija sa čipkom na batiće, te Primošten sa čipkom na iglu. Na UNESCO-vu reprezentativnu listu svjetske kulturne baštine uvrštene su paška, lepoglavska te hvarska čipka, dok se ostale nalaze na listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske.

3.2. PAŠKA ČIPKA

3.2.1. Grad Pag kao turistička destinacija

Otok Pag se nalazi između Velebitskog kanala i Kvarnerića, između otoka Raba, Oliba i Vira, u neposrednoj blizini kopna. Površinom od 286,6 km² jedan je od najvećih Jadranskih otoka, a sa 270 km razvedene obale otok je s najduljom obalnom linijom na Jadranu, prepunom zaljeva, uvalica, rtova i plaža. Najveću, Pašku uvalu zaokružuje 20 km šljunčanih plaža.⁵

Slika 1. Grad Pag

Izvor: www.tzgpag.hr, 20.04.2015.

Slika 2. Karta

Izvor: www.tzgpag.hr, 20.04.2015.

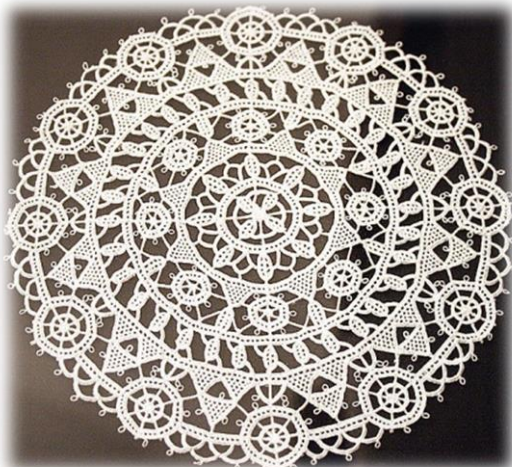
Pag je grad koji nudi sačuvane spomenike kulture, gastronomske specijalitete i posve drugačiju prirodu s kamenim čarolijama. Na prvi pogled otok Pag je kamenit, surov, obrubljen morem, smješten pod krilom Velebita. Često ga se naziva „otokom kamena" ili „Mjesečevim otokom" zbog površine koja pruža pomalo nesvakidašnji pejzaž kamena s toliko različitih oblika kakve samo priroda može napraviti i zauzeti toliku površinu. Otok Pag je jedan od najsunčanijih otoka na Jadranu s preko 2.500 sunčanih sati godišnje.

⁵ www.tzgpag.hr, 10.03.2015.

3.2.2. Povijest paške čipke

Vjeruje se da paška čipka korijene ima u Miken⁶ te da se u Gradu Pagu počela raditi potkraj 15.st. Veliku važnost u njejoj povijesti imaju sestre sv. Benedikta iz samostana sv. Margarite koje su bile glavni pokretač čipkarstva i škole čipke u Pagu. Danas se u samostanu nalazi kolekcija od preko 127 eksponata koju čuvaju i sakupljaju više od 150 godina, a koju je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske proglasilo kulturnim dobrom, te se nalazi na Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara. Jedan od najvrjednijih eksponata je oltarnik sašiven prije 150 godina. S vremenom je čipka postala samostalan dekorativan predmet, ukras na namještajima, uokvirena na zidovima, ušivana u odjevne predmete, ukras plahtama, jastucima, zastorima, stolnjacima te kao ukras na crkvenom ruhu.

Slika 3. Paška čipka

Izvor: www.paskacipka.com,
15.03.2015.

Slika 4. Izrada čipke na iglu

Izvor: www.paskacipka.com, 15.03.2015.

Paška čipka je izvorni hrvatski proizvod te se tijekom godina pokazalo da je uporabna vrijednost paške čipke prerasla u kulturno dobro Republike Hrvatske. Čipka, kao nematerijalna kulturna baština, izraziti je suvenir otoka Paga pa je ujedno i najpoželjniji hrvatski suvenir prikladan kao poklon i osobna uspomena. Ovo "bijelo zlato", kako ga zovu, sve više postaje predmet koji se ističe svojom umjetničkom vrijednošću i izgledom te nije neuobičajeno da se vidi uokvirenu na zidu poput neke slike. U gradu Zadru je čak otvorena i galerija paške čipke sa primjercima čipke starim i više od stotinu godina.

⁶ Arheološki lokalitet na sjeveroistoku Peloponeza u Grčkoj

„Čipkarska škola“ u gradu Pagu osnovana je 1906. godine, a utemeljio ju je tadašnji gradonačelnik Frane Budak, dok je prva učiteljica bila Nina Rakamarić. Čipkarska škola kontinuirano je radila do 1945. godine a nakon toga s manjim i većim prekidima radi do danas. Današnja učiteljica je gospođa Neda Špoler.

Uz školu važnu ulogu u očuvanju paške čipke ima i Udruga paških čipkarica „Frane Budak“ te Međunarodni festival čipke koji se od 2010. godine, svake godine u lipnju, održava u gradu Pagu. Postoji više vrsta i oblika čipke, ali samo jedan način izrade. Paška čipka se razlikuje od drugih vrsta čipki po tome što se šije tankim koncem i što je čvrsta. Pašku čipku je moguće nabaviti od čipkarica koje tijekom ljetnih mjeseci šivaju pred vratima svojih kuća.

3.3. HVARSKA ČIPKA

3.3.1. Grad Hvar kao turistička destinacija

Otok Hvar pripada grupi srednjodalmatinskih otoka. Nalazi se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, usred skupine otoka koji su dijelom ove županije. Gledano po neposrednom susjedstvu, sjeverno od njega se nalazi otok Brač, a južno od njega se nalaze Šćedro, Vis, Paklinski otoci, Korčula i poluotok Pelješac. Duljine je 72 km što ga čini četvrtim hrvatskim otokom po površini. Ime mu dolazi od riječi PHAROS - grčkog naziva za otok Hvar i grad koji se nekoć nalazio na mjestu današnjeg Starog Grada, a od kojega je Hvar u 13. st. preuzeo naslov otočkog središta.⁷

Slika 5. Grad Hvar

Izvor: www.tzhvar.hr, 21.04.2015.

Slika 6. Karta

Izvor: www.tzhvar.hr, 21.04.2015

Slavu i moć Hvar je stekao tijekom srednjeg vijeka kao važna luka u okviru mletačkoga pomorskog imperija. Danas je turističko središte otoka i jedno od najomiljenijih turističkih odredišta dalmatinske rivijere - gradić ljubaznih žitelja gotovo u potpunosti predanih turizmu.

⁷ www.tzhvar.hr, 15.03.2015.

3.3.2. Povijest hvarske čipke

Samostan benediktinki u Hvaru postoji od 1664. godine, kada su iz Raba došle u Hvar dvije redovnice kako bi utemeljile samostan. Za osnutak samostana zalagala se hvarska komuna od 1534. godine, a neki Hvarani su svojim darovnicama poticali njegovu izgradnju. No najveća zasluga pripada biskupu Milaniju koji je sretno priveo kraju dugogodišnje otezanje oko osnutka, te sam osobno otišao u Rab i doveo redovnice u hvarski samostan sagrađen na ostavštini pjesnika Hanibala Lucića. Godine 1836. hvarska komuna zatražila je od benediktinki da osnuje žensku pučku školu. Sestre su to prihvatile, osnovale školu i vodile je punih 60 godina, od 1826. do 1886. godine. Uz prvenstveno duhovni karakter ozračja što ga samostan već stoljećima širi na ovom prostoru, danas je posebno poznat po cijelom svijetu po izradi čipke od agave, koja se samo tu u samostanu njeguje, po tradiciji od prije 100-120 godina i prelazi s generacije na generaciju.

Slika 7. Čipka od agave

Izvor: www.tzhvar.hr, 10.12.2014.

Slika 8. Izrada čipke od agave

Izvor: www.tzhvar.hr, 10.12.2014.

Hvarska čipka izrađuje se od čvrstih tankih niti svježih listova agave, ne starije od tri godine. Pripremanje niti je mukotrpan i dugotrajan posao. Niti se izvlače do duljine jednog metra, a nakon obrade bijele su boje, tanke i određene čvrstoće i dužine. Prema predaji, vještina izrade hvarske čipke datira iz polovice 19. stoljeća kada su primjerak agavine čipke hvarski ribari i pomorci donijeli s otoka Tenerifa. Doneseni uzorak su proučile benediktinke te stvorile još ljepši uzorak.

Vještina i tajna izrade hvarske čipke već stoljećima se prenosi na mlađe generacije putem čipkarskih škola. Moguće su varijante čipke poznate pod nazivima: tenerife⁸, mreškanje⁹ i antika¹⁰. Svaki motiv veze se na unaprijed pripremljenoj podlozi, bez nacрта. Zato je svaki primjerak hvarske čipke jedinstven, zamišljen u mašti redovnice koja je veze. Kako se ne bi uništila, ova dragocjenost čuva se pod staklom.

⁸ Izrada čipke pomoću male igle na kartonu

⁹ Izrada čipke pomoću male šivaće igle i metalne igle za mrežu

¹⁰ Vezenje malom šivaćom iglom raznih bodova na razapetoj mreži

3.4. LEPOGLAVSKA ČIPKA

3.4.1. Grad Lepoglava

Lepoglava je naselje u slikovitom zagorskom pejzažu, nadaleko dviju trasa europskih autocesta Zagreb - Graz te Zagreb – Budimpešta. Jedno je od najstarijih i najpoznatijih mjesta u Hrvatskoj. Kolijevka je znanosti, umjetnosti i kulture koju su stvarali pavlini već od 1400. godine.¹¹

Slika 9. Grad Lepoglava

Izvor: www.lepoglava.hr, 17.12.2014.

Slika 10. Karta

Izvor: www.lepoglava.hr, 17.12.2014.

Lepoglava je, vrlo važna za hrvatsku umjetnost, kulturu, znanost, povijest i vjeru. Zahvale za to pripadaju pavlinima koji su u Lepoglavi 1503. godine osnovali prvu hrvatsku gimnaziju, a 1656. godine filozofski fakultet i prvo hrvatsko sveučilište. Tu su izgrađena raskošna arhitektonska zdanja, kao što je župna crkva i samostan s bogato oslikanim zidovima i opremom, koji su djelomično sačuvani do današnjih dana. Barokne crkve, koje okružuju Lepoglavu, čine s lepoglavskim kulturno-povijesnim kompleksom jedinstvenu cjelinu.

¹¹ www.lepoglava.hr, 10.03.2015.

3.4.2. Povijest lepoglavskog čipkarstva

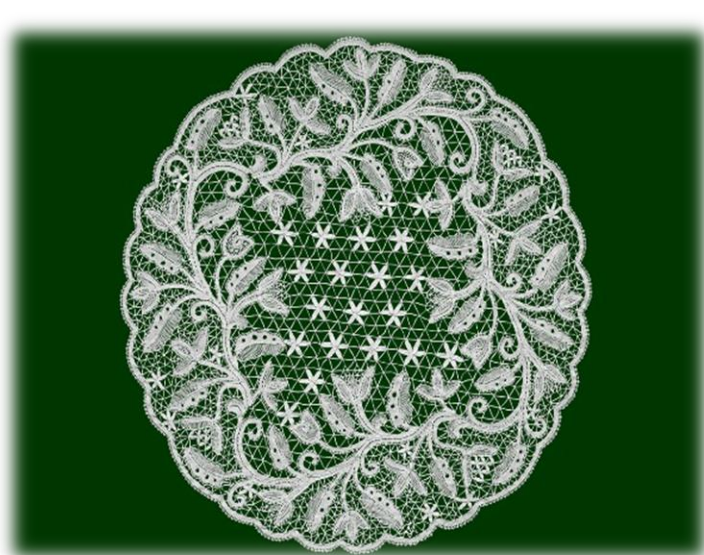
Vjeruje se da su lepoglavski način izrade čipke pred više stoljeća u Hrvatsku donijeli pavlini¹², čipka se razvila u 15. stoljeću u Veneciji, te se odatle taj fenomen proširio i na područje današnje Hrvatske gdje su se razvile tri tehnike – hvarska čipka od niti agave, paška čipka na iglu, te čipka slobodnom rukom, čija se tradicija čuva u Lepoglavi.. Čipkarsko umijeće postupno je prihvaćeno među seoskim stanovništvom i ostalo je tradicija koja nikada nije prekinuta. Lepoglavska je čipka svoj pravi procvat doživjela krajem 19. stoljeća i u prvoj polovini 20. stoljeća zahvaljujući Zlati Šufflay koja prva organizira izradu čipaka i oplemenjuje ih narodnim ornamentom, a iznimno uspješno njezin rad nastavlja Danica Brossler poslije Prvog svjetskog rata. Preko vladinih institucija potiče proizvodnju i u tu svrhu otvara tečajeve, radionice i školu čipkarstva. U tom vremenskom razdoblju vještina izrade čipke postaje stalan izvor dodatne zarade, jer se prodavala na sajmovima, izložbama, Zagrebačkom zboru, velesajmu i diljem zapadne Europe. Lepoglavska čipka osvaja i odličja na svjetskim izložbama, 1937. u Parizu zlatnu i brončanu 1939. u Berlinu. To razdoblje je doba najvećeg procvata lepoglavskog čipkarstva.

Slika 11. Pavlin veze čipku

Izvor: www.cipkarski-festival.com, 20.12.2014.

Slika 12. Lepoglavska čipka

Izvor: www.cipkarski-festival.com, 20.12.2014.

¹² Crkveni red, koji je ime dobio po sv. Pavlu Tebanskom, nastao je u XIII. st. u Mađarskoj i Hrvatskoj

Tehnika izrade ove vrste je čipka na batiće. Način izrade je pomoću okruglog tvrdog podloška i parnog broja drvenih batića - dedek i bateki, preko nacrtnog predloška, preplitano na način koji reljefno ističe konture pojedinog motiva čija površina je uvijek izrađena u kombinaciji gustog i rijetkog pletiva. Višestoljetna tradicija izrade čipke na batiće u lepoglavskom kraju iznjedrila je i do danas očuvala osebujuan oblik čipkarstva.

3.5. OZALJSKA ČIPKA – JALBA

3.5.1. Grad Ozalj

Ozaljski kraj prostire se oko grada Ozlja kao gospodarskog i kulturnog središta. Geografski obuhvaća nizinsko područje uz srednji tok rijeke Kupe i njezine pritoke Dobre, brežuljke oko vinorodnog Vrhovca, južne i zapadne padine Vodenice s vinogradima i voćnjacima oko Hrašća i Svetica, te slikovitu ribničku kotlinu. Stanovništvo se, već prema konfiguraciji tla, bavi poljodjelstvom, stočarstvom, vinogradarstvom, voćarstvom, ali i trgovinom, obrtom i turizmom.¹³

Slika 13. Stari grad Ozalj

Izvor: www.ozalj.hr, 21.04.2015.

Slika 14. Karta

Izvor: www.ozalj.hr, 21.04.2015.

Krajolikom Ozlja dominira srednjovjekovni grad, podignut na strmoj litici iznad Kupe. Ozalj doživljava svoje najsjajnije razdoblje, postavši neslužbenom hrvatskom prijestolnicom. U njemu stoluje ban Petar Zrinski, a u kulturnom životu “vlada“ ozaljski književno-jezični krug. Tragičnim smaknućem bana Petra Zrinskog i grofa Frane Krste Frankopana 1671. godine nasilno je reknut procvat grada. Zalaganjem Družbe Braće hrvatskoga zmaja u gradu je u prvoj polovini dvadesetoga stoljeća otvoren Muzej grada Ozlja, današnji Zavičajni muzej Ozalj, a u drugoj Narodno sveučilište Ozalj, današnje Pučko otvoreno učilište Ivana Belostenca.¹⁴

¹³ Vajdić M.: Po dragome kraju – ozaljsko područje, KAJ - časopis za kulturu i prosvjetu IX/9-11. Zagreb, 1976., str. 47

¹⁴ Stergar, B.: Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. stoljeća. Katalog muzejskih zbirki. Zavičajni muzej Ozalj, str. 49-50

3.5.2. Tradicijsko umijeće pletenja jalbe

Tradicijsko umijeće pletenja jalbe posebna je vještina pomoću koje stanovnici karlovačkog područja izražavaju svoj identitet. Jalba, ženska kapica koju su nosile udane žene u selima uz Kupu između Ozlja i Karlovca i u pobrđu sjeverno od zavoja Kupe kod sela Trg, plete se iz elastičnog materijala šupljikave strukture koji se dobiva međusobnim prepletanjem sistema niti (osnove). Taj arhaični način izrade tkanja poznat je već u starom vijeku, a nalazimo ga kod većine slavenskih naroda. Tršku kapicu zvanu jalba otkrili su stručnjaci Etnografskog odjela Hrvatskoga narodnog muzeja dvadesetih godina 20. st. prilikom terenskih istraživanja narodnoga života i kulture u pokupskim selima.¹⁵

Slika 15. Izrada jalbe

Izvor: www.ozalj.hr, 20.04.2015.

Slika 16. Jalba, ženska kapica

Izvor: www.ozalj.hr, 20.04.2015.

Jalba se plete na jednostavnom stalku zvanom lucen koji je napravljen od kuhane ljeskove grane savijene u obliku luka i usađene u pravokutnu daščicu dugu oko 53 i široku oko 6 cm. Lucen je visok oko 90 cm i usredini svoje visine širok oko 50 cm. Na svakoj strani luka urezani su žljebići u koje se veže gornja i donja poprečna uzica. Te uzice izrađene su od sukanih konopljanih niti, čvrste su i elastične jer drže osnovne niti za pletenje. Prije snovanja, kako su domaće žene nazivale navijanje osnove na luk, uz glavne se uzice priveže pamučna nit koja kasnije ostaje u pletivu. Za pletenje čipkastog dijela kapice koristila se bijela prejica, upredena pamučna tvornička nit, trgovački broj 6.¹⁶

¹⁵ Mihalić J: Novi život drevnog umijeća, obnova pletenja na lučnom okviru u selu Trg kraj Ozlja, 2013., str 29.

¹⁶ Gabrić P: Jalba u selu Trg kraj Ozlja, 1962: 155-156 str.

S povećanjem broja novih predmeta umnožilo se i značenje naziva jalba. Jalba je kapica, jalba je čipka, jalba je tehnika pletenja, jalba je suvenir, jalba je simbolična oznaka sela Trg, te naposljetku je postala i zaštićeno nematerijalno kulturno dobro. Naime, rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske utvrđeno je da tradicijsko umijeće pletenja jalbe ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Nositelj dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti.

U Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu sačuvani su svi ogledni primjerci koji su nastali 2002. godine. Sačuvani su i lucnji sa započetom čipkom koji služe za demonstriranje tehnike pletenja studentima, stručnjacima za tekstil i stranim posjetiteljima koji se bave otkrivanjem i proučavanjem spranga u njihovim sredinama. Za očekivati je da će susreti različitih stručnjaka i nova saznanja potaknuti dodatna restauratorsko-konzervatorska, kulturno-povijesna i etnografska istraživanja što bi uvelike pridonijelo daljnjem osvjetljavanju cjelokupne kulturne pojave pa i načina njenog širenja i opstanka na našim prostorima.¹⁷

¹⁷ Mihalić J: Novi život drevnog umijeća, obnova pletenja na lučnom okviru u selu Trg kraj Ozlja, 2013., str. 54

3.6. SVETOMARSKA ČIPKA

3.6.1. Općina Sveta Marija

Sveta Marija je općina u Hrvatskoj, smještena u istočnom dijelu Međimurske županije. Međimurje se prvi put u pismenom dokumentu spominje tek u 13.st. u povelji pisanoj u Zagrebu 1226. godine, koja se čuva se u arhivu zagrebačkog Kaptola. U njoj se spominje posjed Bistrec na kojem je između 1334. i 1501. godine osnovana župa sv. Vida. Godine 1350. Međimurje darovnicom dolazi u vlasništvo nekadašnjih erdeljskih vojvoda Lackovića i postaje jedinstvenim feudalnim posjedom. Gospodar Međimurja je stanovao u palači čakovečke tvrđave i u upravnom se smislu Međimurje od tada naziva Čakovečko vlastelinstvo. Međimursko plemstvo je bilo sitno plemstvo, ovisno o čakovečkoj vlasteli. U mađarskom popisu stanovništva iz 1467. godine Sveta Marija se spominje pod imenom Alltarcen. Dr. Laszlo Hadrovicz u svom djelu "Murakoz helynevei" izvodi porijeklo imena naselja od kajkavske riječi za oltar - altar.¹⁸

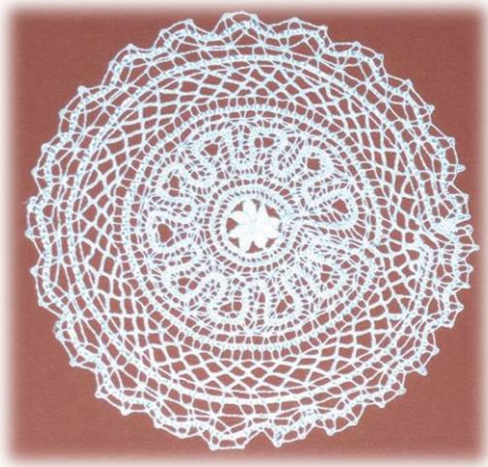
Zrinski su Međimurjem upravljali od 1546. do 1691. godine. Juraj IV, sin Nikole Šubića Zrinskog, otvoreno je priznavao da je protestant. Dao je sa Čakovečkog vlastelinstva protjerati sve katoličke svećenike, a protestanti su oštećivali katoličke crkve. Josip Bedeković u svom djelu "Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi Stridonis occultatum" kaže da u selu Sveta Marija kod Vidovca stoji vrlo stara crkva podignuta u čast Blažene Djevice Marije.

¹⁸ www.svetamarija.hr, 20.04.2015

3.6.2. Povijest i izrada svetomarske čipke

Svetomarska čipka spada među jednostavnije čipke koje se izrađuju s relativno malo batića - najčešće sa 6 pari, pa sve do 36 pari kod najzahtjevnijih uzoraka. Osnovna karakteristika svetomarske čipke, koja je čini drugačijom od ostalih, izrada je jednom neprekinutom niti koju drži jedan par batića – dakle konac se ne smije spajati i poželjno je da se nigdje kod pletenja ne potrga. Zato se za izradu pojedinog primjerka čipke mora točno znati duljina konca koja se mora namotati na par batića. Mjera za duljinu konca je balo, dakle, određeni broj namotaja konca oko bala i određen je za pojedinu čipku. Konac se namata ručno iako danas postoje i strojevi. Druga važna karakteristika je što se izrađuje na papirnatom predlošku bez slike. Papirnati predložak je rupičast i svaka čipkarica zna čitati ove rupice.

Slika 17. Svetomarska čipka

Izvor: www.svetomarska-cipka.hr,
10.04.2015.

Slika 18. Poculica od čipke

Izvor: www.svetomarska-cipka.hr,
10.04.2015.

Porijeklo i povijest izrade čipke na batiće u Međimurju zasada je nepoznata. Prema usmenoj predaji i rijetkim zapisima možemo ju pratiti do prve polovice 19. stoljeća. Za dublju prošlost, osim po pretpostavkama, za sad nema dokaza. Moguće je da je čipkarstvo u Svetoj Mariji i Međimurju znatno starije od postojećih dokaza zbog izoliranosti područja. Muzej Međimurja kao dokaz navodi da se u popisu robe koju su Zrinski uvozili za svoje potrebe, nigdje ne nalazi čipka, pa postoji pretpostavka da njen uvoz nije bio potreban jer se izrađivala na ovom prostoru. No, to je zasada samo pretpostavka bez dokaza. U 19. stoljeću čipka na batiće čvrsto je bila udomaćena na ovom prostoru. Izrađivala se za potrebe narodne nošnje, ali i za tržište izvan Međimurja, za Podravinu i Moslavinu.

Čipku su radile uglavnom žene i mlade djevojke u zimskim mjesecima kad nije bilo poljoprivrednih poslova. Čipkarstvo je bilo izvor dodatne zarade za obitelj, kao i za opremu djevojkama pred udaju. Čipkarice nisu same prodavale čipku. Prodajom su se obično bavile pojedine žene u selu spretne u trgovini, te mlađe udovice, a zvale su se špicarice. One su prikupljale čipku po selu i onda odlazile prodavati je ili mijenjati za drugu robu u druge krajeve. Ponekad su čipku prodavali i medičari koji su odlazili na sajmove u druge krajeve. Takav način izrade i trgovina prekinut je početkom Drugog svjetskog rata, kada se čipka više nije mogla prodavati u drugim krajevima jer je put preko Drave bio zatvoren. S vremenom se i moda promijenila. Čipkarstvo se počelo obnavljati u Svetoj Mariji 1995. godine u sklopu KUD-a „Ivan Mustać Kantor“.

3.7. PRIMOŠTENSKA ČIPKA

3.7.1. Općina Primošten

Primošten je općina u Hrvatskoj, nalazi se u Šibensko-kninskoj županiji na jadranskoj obali, između gradova Šibenika i Trogira. Smješten je na otočiću koji je nasipom spojen s kopnom. Udaljen 20-ak kilometara južno od Šibenika, ovaj gradić svojom arhitekturom privlači brojne znatiželjnike i turiste već više od 60 godina. Povijest Primoštena i ovog kraja vrlo je zanimljiva. Zaleđe Primoštena u 14. stoljeću naseljavaju stanovnici koji pred otomanskom najezdom bježe iz Bosne i formiraju prva naselja. Zbog sve češćih turskih napada stanovnici su bili prisiljeni spustiti se bliže moru i naseljavaju se na maleni otočić Caput Cista odnosno Gola Glava. Od 1564. godine ovo naselje dobiva svoje današnje ime Primošten. Otočić je bio zaštićen obrambenim zidinama i s kopnom je bio spojen pokretnim drvenim mostom. Smatra se da je ovaj most zaslužan za naziv grada jer je iz glagola premostiti odnosno primostiti nastao današnji naziv Primošten.¹⁹

Slika 19. Općina Primošten

Izvor: www.tz-primosten.hr, 21.05.2015.

Krajem 19. stoljeća otočić je postao pretijesan za rastuće stanovništvo i nastala je potreba za širenjem na kopno. Drveni mostić zamijenjen je nasipom kojim je trajno spojen s kopnom i zapravo pretvoren u poluotok. U drugoj polovici 20. stoljeća grupa esperantista pod nazivom „Sunce, more, prijateljstvo, zdravlje“ na poluotoku Raduča uređuje vrtove, donoseći zemlju sa svih kontinenata i iz raznih zemalja svijeta. Primošten postaje simbolom međunarodnog druženja i grad u koji su dobrodošli svi ljudi dobre volje, bez obzira na rasna, vjerska i ostala uvjerenja. Zahvaljujući tome dolazi do snažne ekspanzije turizma kao nove djelatnosti u Primoštenu. Glavne gospodarske grane u mjestu Primoštenu, do razvoja turizma, bile su poljoprivreda i stočarstvo.

¹⁹ www.primosten.hr, 15.05.2015.

3.7.2. Tradicijsko umijeće izrade čipke na području Primoštena

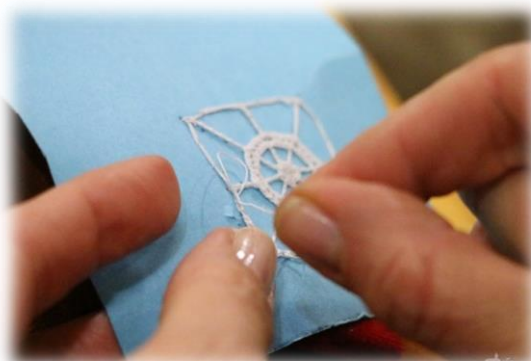
Primoštenska čipka, iako nije toliko popularna, veoma je slična paškoj čipki. Pažani imaju nacrt i uvijek rade po njemu, dok je svaka izrađena primoštenska čipka originalna i unikatna te je nemoguće izraditi dvije identične.

Slika 20. Primoštenska čipka

Izvor: www.primostenplus.com, 20.05.2015.

Slika 21. Izrada čipke

Izvor: www.primostenplus.com, 20.05.2015.

Primoštenske čipkarice, koje izrađuju originalnu primoštensku čipku, u svibnju 2014. godine sudjelovale su na završenom Sajmu agroturizma u Skradinu gdje su pokazale svoje radove i demonstrirale vještinu vezenja čipke. Čipka je izazvala zanimanje brojnih posjetitelja, iako je većina ponajprije mislila da je riječ o paškoj čipki. Da tradicijsko umijeće pletenja čipke ponovo zaživi, pobrinuo se dr. sc. Jadran Kale, koji je 2013. godine inicirao i organizirao tečaj pletenja primoštenske čipke. Tečaj je pohađalo dvadesetak polaznica koje su u šest mjeseci svladale tu vještinu. Među njima su bile žene različite dobi iz Primoštena, Brodarice, Šibenika i s Prvića, a vještinu vezenja osebujne primoštenske čipke prenijela im je Rosanda Ilić, najstarija primoštenska čipkarica koja je taj zanat naučila kao mlada djevojka. Projekt obnove primoštenske čipke kandidirao je Muzej Grada Šibenika 2013. godine na natječaju Ministarstva kulture, a podržala ga je Općina Primošten. Zahvaljujući toj inicijativi iz zaborava je otrgnuto umijeće izrade primoštenske čipke koja je slična paškoj, ali ima i svoje posebnosti i sada prerasta u prepoznatljivi autohtoni proizvod koji se može aplicirati i na suvremenu odjeću. Primoštenska čipka je 2009. godine proglašena nematerijalnim kulturnim dobrom, a bila je uvrštena je u izložbu pod nazivom “Pohvala ruci – čipkarstvo u Hrvatskoj” koja je sredinom rujna 2012. godine bila postavljena u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

U Primoštenu i Rogoznici pletenje čipke u prošlosti je bio vrlo važan dio kulture i običaja. Čipkarstvom su se bavile samo izabrane žene, a uzorci čipki su se prenosile s baka i majki na kćeri, a čipka se stavljala na odjevne predmete, uglavnom na prednjice košulja.

Udruga primoštenskih čipkarica 'Pekljica' nastala je 2013. godine s ciljem očuvanja tradicije čipkanja tamošnje čipke koja se od puno poznatije paške čipke razlikuje po svojoj unikatnosti i originalnom pletenju svakog komada zasebno. Tradicija čipkanja u Primoštenu, nažalost, nije se uspjela zadržati tijekom povijesti, pa Pekljice žele ponovno oživjeti jednu od najtežih i najdugotrajnijih ručnih izrada. Za vrijeme održavanja tečaja čipkarenja primoštenske čipke u Muzeju grada Šibenika, današnje čipkarice shvatile su da zapravo jako malo znaju o tehnici izrade čipke, te da se čipkanje strašno razlikuje od kukičanja i pletenja. Tek kad su krenule istraživati tehnike čipkanja, shvatile su koliko je to težak i skup zanat koji je nažalost izumro na primoštenskom području. Samo je jedna Primoštenka imala certifikat polaznika čipkarske škole, ali nitko iz nove udruge nije uspio doseći njezinu razinu znanja.

Čipkarice početnice najviše je zainteresiralo takozvano primoštensko opleće odnosno gornja košulja na narodnoj nošnji, ispod koje se nalazi košuljak odnosno potkošulja kratkih rukava, što je zaista originalan komad s prednjicom koja se radi od čipke. Zanimljiva je geometrija izrade čipke koja zahtijeva strahovito umno naprezanje. Naime, zategnutost konca mora se unaprijed isplanirati i predvidjeti kako bi se postigla savršenost. Za jedno opleće potrebno je i do dvije godine rada, stoga je zaista teško odrediti njezinu cijenu. Dobiti čipku na poklon nešto je čemu cijenu ne možemo odrediti, ali nažalost ljudi ne prepoznaju vrijednost toga. Primjerice, komadić čipke na Pagu prodaje se za minimalno sto eura, a napravljen je u nekoliko primjeraka, kako onda procijeniti kolika je cijena unikatne primoštenske čipke.

Udruga primoštenskih Pekljica trenutno broji oko 25 članica koje se jednom tjedno sastaju u knjižnici na dvosatnoj radionici čipkanja. Ono što im je potrebno za rad jest poseban konac za čipku, duga igla, jastučić koji, svaka polaznica izrađuje za sebe, nacrt i konstrukcija kojeg rade na tečaju, te kartoni i papiri. Želja ove udruge u budućnosti je doprinijeti svojim rukotvorinama turističkoj promociji i kulturnom bogatstvu primoštenskog kraja.

4. TURISTIČKO VREDNOVANJE HRVATSKE ČIPKE

4.1. Dosadašnje vrednovanje

Čipka se koristila na različite načine i uvelike je prisutna u svim životnim razdobljima života lokalnog stanovništva, od rođenja do smrti. Čipka se tako može vidjeti na zidu i stolu, na nošnji, krevetnini, slici, odjeći, zavjesama, kao ukras i kao nakit. Ovdje je također potrebno naglasiti da najvećim djelom lokalno stanovništvo u tome vidi neprocjenjivu vrijednost, dok ostali koji nisu u izravnom kontaktu smatraju da je ona precijenjena. Hrvatsku čipku možemo također pronaći izloženu u muzejima, te na festivalima. Ljeti na Hvaru i Pagu uz rivu možemo pronaći nekoliko čipkarica koje u uskim ulicama vezu čipku, te posjetitelji mogu vidjeti sam način izrade i kupiti pokoji primjerak.

Slika 22. Paška čipka u obliku

Izvor: www.paska-cipka.hr, 16.12.2014.

Slika 23. Paška čipka kao ukras

Izvor: www.paska-cipka.hr, 16.12.2014.

Hrvatska čipka najvećim dijelom promovira se kroz festivale čipke. Najpoznatiji su: Međunarodni festival čipke u gradu Pagu. Grad Pag je 2010. godinu proglasio "Godinom paške čipke" te se tim povodom po prvi puta organizirao 1. međunarodni festival čipke u lipnju, a trajao je četiri dana. Međunarodni festival čipkarstva u gradu Pagu od tada se kontinuirano održava sve do danas. Na festivalima nije izložena samo paška, već i hvarska te lepoglavska čipka. Godine 2014. održan je pod pokroviteljstvom tadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske dr. Ive Josipovića. Na festivalima svoje čipkarsko umijeće predstavljale su čipkarice europskih zemalja te čipkarice iz Hrvatske: Svetomarijska, Lepoglavske i Paška čipka. Pripremljene su izložbe na nekoliko lokacija, pa su tako gošće svoje radove izlagale u prizemlju Kneževog dvora dok je paška čipka "Udruga paških čipkarica" bila prezentirana u Galeriji paške čipke. Na katu Kneževog dvora postavljena je izložba "Paška čipka na odjeći i nakitu" Mirjane Tkalčec i Jasne Magaš.

U Benediktinskom samostanu prezentirala se paška čipka časnih sestara benediktinki, a u Zbornoj crkvi Uznesenja Marijina izložba crkvenog ruha. U crkvi Sv. Jurja članovi Foto kluba "Pag" izložili su fotografije na temu "Paška čipkarica". Na istom mjestu posjetitelji su razgledali izložbu radova Vesne Herende pod nazivom "Dodir čipke i stakla". Godine 2013. organizirana je i modna revija "Nanin ormarun" Paška čipka u odjeći – jučer, danas, sutra na kojoj su svoje modele predstavile Vesna Milković, dizajnerica "Etno Mare" i Mirjana Tkalčec. U sklopu festivala organiziran je okrugli stol u hotelu "Meridijan" s temom " Paška čipka – jučer, danas, sutra " na kojem su sudjelovali dr.sc. Božena Krce Miočić, mr.sc. Maja Obad i Nerina Eckhel.

Ovogodišnji, 6. Međunarodni festival čipke održat će se u Pagu u lipnja 2015. u organizaciji Grada Paga, Turističke zajednice Grada Paga i Društva paških čipkarica „Frane Budak". Uz izložbe zemalja sudionica, na kojima će ljepotu čipkarskog umijeća predstaviti čipkarice iz Austrije, Češke, Slovačke, Slovenije, Švicarske i Hrvatske, bit će postavljena i tematska izložba posvećena primjeni čipke u domu, poput zavjesa, stolnjaka, krevetnine, tabletića, ručnika... Čaroliju „Paške dote" upotpunit će revija vjenčanica modne kuće "Hippy Garden", posebno rađenih za ovu prigodu, s motivima paške čipke. Tijekom programa prikazat će se šivanje, pranje i sušenje čipke što će upotpuniti ovaj raznovrsni kulturni, umjetnički i turistički događaj. Svake godine organizatori se trude upotpuniti ovaj festival tako da se posjetitelji vraćaju.

Slika 24. Naušnice od paške čipke

Izvor: www.paska-cipka.hr, 10.12.2014.

Slika 25. Cipelice od paške čipke

Izvor: www.paska-cipka.hr, 10.12.2014.

Međunarodni festival čipke u Lepoglavi kontinuirano se održava od 1997. godine s redovitim znanstvenim skupovima, izdavanjem zbornika radova iz hrvatskih i europskih čipkarskih centara. Iako se na Festivalu mogu pogledati i bogati čipkarski radovi iz raznih europskih zemalja, posjetiteljima su uvijek posebno atraktivni domaći izvorni radovi hrvatskih čipkarskih središta.

U sklopu festivala se održavaju i radionice izrade čipke te sajam tradicijskog rukotvorstva i starih zanata. Ovaj festival svake godine ponudi nešto novo posjetiteljima. Ovo je manifestacija kojom se od zaborava nastoje otrgnuti stari zanati i obrti, uz očuvanje tradicijskog rukotvorstva i starih zanata, cilj je ovog sajma također i popularizacija čipke. Cilj festivala je također i predstaviti projekte kojima bi se unaprijedila čipka, očuvala kulturna baština, razvila lokalna kultura, zapošljavale čipkarice te razvio turizam u centrima čipke.

Osim festivala čipke u gradu Pagu i Lepoglavi, u susjednoj državi Bosni i Hercegovini održavaju se Dani čipkarstva, gdje se izlaže i hrvatska čipka. Udruga za očuvanje i promicanje tradicijske kulture u Bosni i Hercegovini "Stećak" i Duhovni centar Karmel sv. Ilije organiziraju, uz potporu Veleposlanstva Republike Hrvatske u BiH i Zaklade "Hrvatska kuća", projekt "Dani čipkarstva u Bosni i Hercegovini – dijalog žena ostvaren nitima" Ovo su drugi Dani čipkarstva, a 2015. godine održati će se u listopadu u Karmelu sv. Ilije na Buškome jezeru te predstavljaju hrvatsku i bosanskohercegovačku čipku. Na ovoj manifestaciji sudjelovat će oko 60 osoba, među kojima su veleposlanici i diplomatski predstavnici te predstavnici Udruga iz Lepoglave i Paga. Prošle godine Dani čipke održali su se također u listopadu 2014., a na njima je prvi put prikazana lepoglavska, paška i hvarska čipka. Cilj Dana čipkarstva je produljivanje i učvršćivanje komunikacije među ženama različitih etničkih i religijskih skupina iz Bosne i Hercegovine, ali i prikazivanje bosanskohercegovačkih čipki uz razvijenije i poznatije čipkarske tehnike iz Hrvatske. Naime, cilj je i prikazati da svojom ljepotom, složenošću i načinom izrade bosanskohercegovačke čipke ne zaostaju za poznatijim i priznatijim čipkarskim tehnikama kao što su lepoglavska, paška i hvarska čipka.

Festivali čipke nisu njeni jedini prezentatori, čipka se može vidjeti i na raznim izložbama koje se organiziraju u Republici Hrvatskoj. U Etnografskom muzeju u Zagrebu 2012. godine održana je izložba Pohvala ruci – čipkarstvo u Hrvatskoj. Izložbu Pohvala ruci Etnografski muzej organizira u počast upisa vještina čipkarstva u Hrvatskoj na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva.

Na izložbi su prikazani primjerci čipke kao dio ukrasa tradicijskog ruha, platnenog posoblja, crkvenog tekstila i samostalnih ukrasnih predmeta. Vještine čipkarstva i čipku kao inspiraciju umjetničkog stvaralaštva predstavlja nekoliko radova, akademskih i amaterskih stvaralaca: kipara, modnih dizajnera, fotografa i literata.

Druga izložba hrvatske čipke u organizaciji Etnografskog muzeja održana je 2005. godine. Na izloži u Muzeju kostima i čipkarstva u Bruxellesu predstavljeno je čipkarsko umijeće u Hrvatskoj kroz djelovanje tri centra s dugovjekom tradicijom izrade različitih čipkarskih tehnika. To su: Pag - čipka na iglu, Lepoglava - čipka na batiće i Hvar - čipka od agave.

Slika 26. Suvenir – paška čipka u

Izvor: www.made-in-croatia.com.hr,
16.12.2014.

Slika 27. Suvenir – lepoglavska čipka u kutiji

Izvor: www.made-in-croatia.com.hr,
16.12.2014.

Iako je veoma vrijedna i cijenjena, čipka još nije došla do šire populacije, no u novije vrijeme moguće je pronaći sve više raznih suvenira od čipke. U zadnjih nekoliko godina, kreativci su osmislili razne suvenire, kao što su čipke u kutijama, uokvirena čipka te razni nakit od čipke, koji su pristupačni svim zainteresiranim kupcima koji takve oblike suvenira mogu kupiti i putem interneta. Hrvatska čipka predstavlja i nacionalni simbol, no veliki broj domaćeg stanovništva ne cijeni ovu izuzetnu tehniku vezenja.

Potrebno je, ali i važno ovu vrstu kulturne nematerijalne baštine približiti, kako i domaćem stanovništvu, tako i svakom turistu koji posjeti našu državu, te mu dati do znanja kakvu kulturnu baštinu posjeduje Republika Hrvatska. To je najbolje ostvariti putem radionica, Internet trgovina, te suvenirnica na samom licu mjesta u centrima čipke. Hrvatska čipka još nije potpuna zapostavljena, zbog toga ju je potrebno sve više eksponirati, ali time i zaštititi.

4.2. Nove mogućnosti

Činjenica je da svaku vrstu hrvatske čipke možemo i trebamo predstaviti stanovništvu Republike Hrvatske koje nije u izravnom doticaju s centrima čipkarstva, te turistima koji su u posjeti ovim destinaciji. Čipka koja postoji na tržištu, odnosno koja se prodaje, ima visoku cijenu, te je dostupna samo kupcima veće kupovne moć. No, cijena se ne bi trebala snižavati, jer ona predstavlja kvalitetu i autohtonost ove vrste kulturne baštine, već bi hrvatsku čipku trebalo više promovirati kroz medije kako bi i ostali građani, ali i sami turisti spoznali njenu neprocjenjivu vrijednost. Potrebno je putem promotivnih kanala, novina, časopisa i televizije čipku unijeti u život domaćih i stranih turista, te tako stvoriti što veću vrijednost ove nematerijalne kulturne baštine.

Udruga Ekomuzej i Grad Lepoglava u suradnji s Ministarstvom kulture te u organizaciji Etnografskog muzeja u Zagrebu, 2013. godine počinju provoditi projekt pod nazivom „Hrvatska nematerijalna baština na UNESCO-ovoj listi“. Riječ je o katalogu u kojem je predstavljeno 13 nematerijalnih kulturnih dobara s područja Hrvatske upisanih na UNESCO-vu listu, u kojem posebno mjesto zauzima lepoglavska, paška i hvarska čipka. Osim što se ovim katalogom žele predstaviti hrvatska nematerijalna kulturna dobra i podići svijest o vrijednosti nematerijalne kulturne baštine uopće, želi se i podići svijest o njenoj važnosti kao temelja za međukulturni dijalog i suradnju.

Na 1. međunarodnom čipkarskom festivalu u Vologdi u Rusiji, koji se održao 2011. godine, lepoglavska je čipka u konkurenciji 10 zemalja i 36 ruskih oblasti proglašena najljepšom. Njegujući vlastitu tradiciju izrade čipaka staru 200 godina, ruski domaćini organizirali su Festival koji je u Vologdi okupio 570 čipkarica iz raznih svjetskih čipkarskih centara. Hrvatsko čipkarstvo predstavili su Lepoglava i Pag i pritom su čipkom oduševili domaćine i brojne goste. Tomu svjedoči priznanje koje je dobila lepoglavska čipka. Tamo je održana izložba "Labirint čipke" na kojoj su bile izložene sve čipke pristigle na Festival. Čipke su ocijenjene, a nakon ocjenjivanja težine izrade, finoće konca i ljepote, lepoglavska čipka proglašena je najboljom te je voditeljici Zadruga lepoglavske čipke, Karmen Šoštarić koja je zajedno s Tihanom Rendić u Vologdi predstavljala lepoglavsku čipku, dodijeljeno priznanje u obliku plakete i batića. Sve pristigle čipkarice za tu su priliku na gradskom trgu u Vologdi izradile po jednu pahulju od čipke koju su domaćini utkali u jednu veliku.

U ovom ruskom gradu bit će otvoren Muzej čipke u kojem će se, moći vidjeti čipke iz svih krajeva svijeta. Za tu su potrebu domaćini otkupili primjerak lepoglavske čipke te najavili mogućnost sudjelovanja na budućem festivalu čipke u Lepoglavi.

Godine 2015. KUD „Ključ“ Trg i Zavičajni muzej Ozalj pripremili su vrlo bogat program za posjetitelje čipke iz raznih dijelova Hrvatske. Udruga „Ekomuzej Lepoglava“, „Zadruga lepoglavske čipke“, „Sikirevački motivi“, „Svetomarska čipka“, „Benediktinski samostan Svete Margerite“ Hvarska čipka i Trška čipka KUD-a „Ključ“ Trg poznati su po svojoj čipkarskoj tradiciji te su zbog toga sudjelovali na izložbi. Izložba bogatih čipkarskih radova i predavanje o čipkama i čipkarstvu privukla je pozornost brojnih Ozaljčana. Oduševila ih je ljepota i raskoš čipke, te umijeće spretnih ruku koje to s velikom pažnjom i ljubavi rade. Hrvatsku čipku najbolje je ovakvim putem prikazati široj populaciji, kako bi doživjeli njenu ljepotu i veliku nematerijalnu vrijednost.

Godine 2009. tadašnji ministar vanjskih poslova Gordan Jandroković tijekom posjeta Vatikanu, Svetom Ocu papi Benediktu XVI. kao poseban poklon uručio je hvarsku čipku od agave. Specijalno za tu priliku izradile su je redovnice benediktinskog samostana u Hvaru. Hvarska čipka time je još jednom dobila potvrdu svoje vrijednosti kao jednog od najdragocjenijih hrvatskih suvenira. Bitno je napomenuti da je ovo bila vrlo bitna promocija hrvatske čipke, koja bi se u budućnosti sve više trebala prakticirati.

Prigodom obilježavanja 10-godišnjice Konvencije Ministarstvo kulture je predložilo Hrvatskoj pošti tiskanje poštanskih markica na temu dobara iz Hrvatske koja se nalaze na UNESCO-ovoj Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine svijeta. Tako su 12. lipnja 2012. godine puštene u optjecaj četiri nove prigodne poštanske marke, jedna od njih bila je i markica Hvarskog čipkarstva.

Na predstojećem Čipkarskom festivalu u Lepoglavi, koji se treba održati u rujnu 2015. godine, pozornost javnosti zasigurno će privući nešto drugačija, ali zanimljiva, haljina s lepoglavskom čipkom kao glavnim modnim motivom. Haljina će biti izrađena u okviru projekta "Be unique within Europe", u kojem zajedno s još sedam partnera iz sedam europskih zemalja, Slovenijom, Velikom Britanijom, Belgijom, Estonijom, Švedskom, Španjolskom i Maltom, sudjeluje udruga Ekomuzej Lepoglava. Riječ je o projektu koji financijski podupire Europska unija, a koji je okupio partnerske organizacije koje promiču ručni rad kao vještinu koja, onima koji se njome koriste, može donijeti zaradu i osigurati egzistenciju.

Važno je prepoznati vrijednost baštine i znati na koji način ju promovirati i kako od nje imati korist. Mlađe generacije bi trebale naučiti kroz razne čipkarske škole, seminare, sajmove i festivale kako prepoznati savršenstvo u prepletanju, vještinu u brzim pokretima ruku i zvuk drvenih štapića iz koje nastaje čipka.

5. ZAKLJUČAK

Kulturni turizam jedan je od posebnih oblika turizma koji ovoj gospodarskoj grani nudi dugoročnu konkurentsku prednost. S jedne strane turistički potencijali kulturnog bogatstva naše zemlje tek se počinju prepoznavati u pravom obliku, dok s druge već postoji izražena potražnja među dosadašnjim turistima, stranim i domaćim, za tim oblikom turizma. Hrvatska ima iznimno dobre preduvjete za razvoj kulturnih turističkih proizvoda: bogatu i raznovrsnu povijest, povijesne urbane i ruralne cjeline te izvrsno razvijen turizam u obalnom dijelu. Hrvatska je odlučila razviti kulturni turizam zbog strateške orijentacije svog turizma na obogaćivanje turističkih proizvoda, produljenje sezone, povećanje potrošnje, privlačenje boljih tržišnih segmenata, kao i slijedom trendova koji pokazuju porast potražnje za kulturnim turizmom i za turizmom s kvalitetnim i aktivnostima bogatim odmorom u Europi i svijetu.

Hrvatsko čipkarstvo je hrvatska kulturna baština, vještina izrade čipke šivanjem iglom i preplitanjem pomoću batića. Razlika između čipkarstva europskih zemalja i onog na prostoru naše zemlje su njezini stvaratelji. U Europi je izrada čipke bila u rukama ženskih crkvenih redova, građanstva i plemstva, dok se u Hrvatskoj njihovim posredstvom prenosi u ruke seoskih žena u manjim ruralnim sredinama. Razvitak čipkarstva u Hrvatskoj imao je nešto drugačiji slijed nego u ostalom dijelu Europe. Iako početkom vezano uz svećenstvo i plemićki stalež, čipkarstvo do nas tradicijskom predajom i materijalnim ostacima dolazi kao dio etnografske baštine, vezano uz seosku populaciju. Nalazimo ga kao dio tradicijskog tekstilnog rukotvorstva u okviru autarhične seoske proizvodnje, a namijenjeno je bilo prvenstveno ukrašavanju ženske tradicijske odjeće i platnenog posoblja. Na takvim tradicijama u pojedinim se regijama, odnosno lokalitetima, u okviru crkvenih ili društvenih institucija osnivaju tečajevi, škole i/ili radionice u kojima izrada čipke često poprima oblik obrtničke proizvodnje i služi u komercijalne svrhe.

Hrvatsko čipkarstvo je nematerijalna kulturna baština uvrštena na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine 2009. godine. Hrvatska čipka jedno je od ukupno 13 dobara upisanih na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva, a nalazi se na samom vrhu. Danas u Hrvatskoj postoji šest glavnih centara izrade čipke, čije je djelovanje nastavak duge tradicije. To su Lepoglava u Hrvatskom zagorju sa čipkom na batiće, a na Jadranu grad Pag sa čipkom na iglu, grad Hvar sa čipkom od agave, grad Ozalj sa svojom jalbom, Sveta Marija u Međimurju sa čipkom na batiće, te Primošten i Rogoznica sa čipkom na iglu.

Hrvatsko čipkarstvo je neprocjenjive vrijednosti, te prema ovoj činjenici od velike je važnosti da se zaštiti i očuva, na međunarodnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, te da se iskoristi za uspostavljanje i unapređivanje međunarodne suradnje. Također potrebno je poduzimanja zaštitnih mjera u suradnji s drugim zemljama potpisnicama UNESCO-ve Konvencije za zaštitu nematerijalne kulturne baštine u okviru djelotvornog obogaćivanja i dopune postojećih međunarodnih sporazuma, preporuka i rezolucija o kulturnoj i prirodnoj baštini, s novim odredbama koje se odnose na nematerijalnu kulturnu baštinu.

POPIS LITERATURE

Knjige:

- BRÖSSLER, D. 1942. Čipke, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. IV, Cliachit-Diktis, Zagreb: Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, 313 –319.
- ECKHEL, N. – ZORIĆ, V. 1995. *Paška čipka*, EMZ, Zagreb.
- PETROVIĆ LEŠ, T.: Festivali čipke i kulturni turizam, *Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa*, Lepoglava: Turistička zajednica grada Lepoglave, Grad Lepoglava, 2006.
- PETROVIĆ LEŠ, T.: *Lepoglavsko čipkarstvo*. Srednja Europa, Zagreb, 2008.
- ČORAK S.et.al.: *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006.
- JELINČIĆ D.A.: *Abeceda kulturnog turizma*, Meandar, Zagreb, 2008.
- JELINČIĆ D.A.: *Kultura u izlogu*, Meandar, Zagreb, 2010.
- MIHALIĆ, J.: *Novi život drevnog umijeća, obnova pletenja na lučnom okviru u selu Trg kraj Ozlja*, Gradski muzej Karlovac, 2013.
- GABRIĆ, P.: *Jalba u selu Trg kod Ozlja*. U: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena XL*, Zagreb: JAZU, 151-159., 1962.
- STERGAR, B.: *Ozaljski kraj od pretpovijesti do XX. stoljeća*. Katalog muzejskih zbirki. Ozalj: Zavičajni muzej Ozalj, 2010.
- VAJDIĆ, M.: *Po dragome kraju - ozaljsko područje*. U: *KAJ - časopis za kulturu i prosvjetu IX/9-11*. Zagreb: „Kajkavsko spravišće“, 1976, str. 47

Internet stranice:

- Paška čipka, www.paska-cipka.com, (21.12.2014.)
- Međunarodni festival čipke, www.festival-cipke.com.hr, (21.12.2014.)
- Festival čipke u Lepoglavi, www.cipkarski-festival.com, (22.12.2014.)
- Turistička zajednica grada Hvara, www.tzhvar.hr, (28.12.2014.)
- Ministarstvo kulture, www.min-kulture.hr, (04.01.2014.)
- Turistička kultura, www.turisticka-kultura.com (1.05.2014.)
- Web centar hrvatske kulture, www.culturenet.hr (1.05.2014.)
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, www.zakon.hr (10.05.2014.)
- Konvencija o svjetskoj baštini, www.turisticka-kultura.com (10.05.2014.)
- Etnografski muzej Zagreb, www.emz.hr (10.05.2015.)
- Unesco, www.unesco.org (15.05.2015.)

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Grad Pag	10
Slika 2. Karta grada Paga	10
Slika 3. Paška čipka	11
Slika 4. Izrada paške čipke na iglu	11
Slika 5. Grad Hvar	13
Slika 6. Karta	13
Slika 7. Čipka od agave	14
Slika 8. Izrada čipke od agave	14
Slika 9. Grad Lepoglava	16
Slika 10. Karta	16
Slika 11. Pavlin veze čipku	17
Slika 12. Lepoglavska čipka	17
Slika 13. Stari grad Ozalj	18
Slika 14. Karta	18
Slika 15. Izrada jalbe	19
Slika 16. Jalba, ženska kapica	19
Slika 17. Svetomarska čipka	22
Slika 18. Poculica od čipke	22

Slika 19. Primošten	24
Slika 20. Primoštenska čipka	25
Slika 21. Izrada primoštenske čipke	25
Slika 22. Čipka u obliku otoka Paga	27
Slika 23. Ukras od čipke	27
Slika 24. Naušnice od čipke	29
Slika 25. Cipelice od čipke	29
Slika 26. Suvenir, paška čipka u kutiji	30
Slika 27. Suvenir, lepoglavska čipka u kutiji	30